

Цæйут, æфсымæртау, радтæм нæ кыхтæ
Абон кæрæдзимæ, Иры лæппутæ!..

ИУДЗИНАД

Форум осетинских фамилий

№ 5 март 2017 года
№ 5 2017 азы тæргæйтты мæй

Газета Северо-Осетинского республиканского общественного движения "Иудзинад"
Цæгат Ирыстоны республикон æхсæнадон эмæлд "Иудзинад"-ы газет

Номыры кæсут:

2

ХЪÆППÆРИС

"Иудзинад"-ы
арфæтæ æмæ лæвæрттæ

4

АРФÆЙАГ ХЪУЫДДАГ

Æркаст-конкурс
"Ирон дæн æз"

6

ÆХСЫЗГОН ФЕМБÆЛД

Йæ удварны
къæбиц...

"Иудзинад"-ы сидт иرون мыггæгтæм

Ирыстон, Фыдыбæстæ! Куыд зынаргъ дæ не 'шæтæн дæр, нæ табуйаг зæхх! Дæ сæрибары сæрашонд нæ фыдæлтæ æнæвгъуай лæвæрдтой сæ цард, æнæкарон хæстыты нæ фæчъизи кодтой лæджы кад, æгады бæсты-иу æвзæрстой мæлæт. Сæ зæрдæты та алкæддæр сыгъдæг бынат уыд Хуыцау, Уастырджи æмæ Хуыцауы сконд зæдтæн. Куывтой сæм нæртон куывдты, æмæ сæ хъулон уарзтæй уарзта Сфæлдисæг дæр, радта сын йæ сфæлдыст дунейы хуыздæр бæстæ царынæн, балæвар сын кодта

йæ хæзнаты хуыздæртæ — бæрзонд æгъдау æмæ сыгъдæг æвзаг, цæмæй йæм кувой, табу кæной йе сконд зæдтæн рухс кувæндæтты. Фæлæ, хъыгагæн, ныронг Ирыстоны нæма ис, æнгомдæр нæ чи кæна, ахæм иумæйаг бынат.

Мах, æхсæнад "Иудзинад", нæртон зиумæ хонæм Иры мыггæгты. Саразæм, нырмæ чи нæ уыд, уыцы Иудзинады мæсыг æмæ къона нæ сæйраг сахары аивдæр бынаты — абон не стыр-дæр тырыса кæм ис, уым. Авдуæладзыгон мæсыг æмæ йæ фарсмæ — урс дурæй амæд къонайы артдзæст. Уыцы къонайы æрбынат кæндзæн нæ фыдæлты фарн æмæ йæ артæй тавдзæн æнустæм нæ фæдонты зæрдæтæ, мæсыг та сын амондзæн фæндаг кады бæрзæндæм.

Нæ рухс кувæндæттæй уыцы къонамæ æрхæсдзыстæм фæйна рахиз армьдзæг зæхх, æмæ уыцы табуйаг зæххыл сæрттивдзæн авдæн — уым-иу алы ныййарæг дæр ауздзæн йæ ноггуырды сывæллоны, йæ фыд та-иу æй дыууæ æвдисæнимæ уыцы ран Хуыцау æмæ йе сконд зæдтыл бафæдзæхсдзæн.

Алы мыггæг дæр мæсыджы арæзтадмæ бахæсдзæн, сæ фыдæлтæ кæм равзæрдысты, уыцы уæзæгæй — алы кæмттæй, сæ кадджын фыдæлты сыгъдæг кыхты хъарм чи хъуыды кæны, уыцы дуртæй æнæкъæйттæ — æртæ, фондз, кæнæ авд, къонайы арæзтадмæ та — урс дуртæ. Мыггæджы мæсыг кæмæн ис, уыдон хъуамæ сæ мæсгуыты сæ-

рæй сисой фæйна æртæ дуры (сæ бынаты сын сæварын хъæудзæн сæхи æнгæс дуртæ) æмæ сæ æрхæссой нæ иумæйаг арæзтадмæ. Сæ мæсыг кæмæн ныккалд, уыдон уырдыгæй хъуамæ æрбаласой рæсттигъ æмæ фидардæр дуртæ, гæнах саразыны фадат кæмæн нæ уыд, уыдон та дуртæ хъуамæ æрласой сæ фыдæлты бындурæй. Цæгаты-хуссары, суанг ма фæсарæнты дæр — кæмдæриддæр ис ирон мыггæгтæ, се 'шæтæн дæр фадат ис арæзтады архайынæн.

Зиуы чи æрбалæууа, уыцы мыггæгтæ адих кæндзыстæм 365 боныл, æмæ алкæмæндæр дæр халмæ гæсгæ бæрæг уыдзæн йæ бон. Нысангонд бон мыггæджы сæрæндæртæ (сæ нымæц — иуæй авдмæ) хъуамæ уыцы ран сыгъдæгзæрдæйæ бакусой. Семæ цы арæзтадон æрмаг хъуамæ æрбахæссой, уый рагацау бæрæггонд уыдзæн.

Мæсыджы арæзтад цы бон ахицæн уа, уый нымæд уыдзæн нæ Иудзинады бæрæгбоныл. Æмæ алы аз дæр уыцы бон архайдыстæм нæ бæрзонд æгъдау æмæ сæрæндзинад нæртон симд æмæ хъæзтыты равдисыныл.

Уыцы сыгъдæг ран — арæзтад кæнгæйæ, сæйрагдæр та уый фæстæ — ма фæчъизи кæнæм æхцайæ. Уыцы къæсæрæй бахи-

зыны бар кæмæ æрхауа, уыцы адæймаг уырдыг хъуамæ бацауа æрмæст кувинагтимæ, æнæ мысайнагæй.

Иудзинады мæсыг хъахъхъæныны бар уыдзæн фæсивæдæн. Авд лæппуйæн-иу рагагъоммæ бæрæггонд уыдзæн сæ бон, уыдон суткайы дæргъы хъахъхъæндзысты мæсыг æмæ къонайы алыварс. Авд чызджы та-иу æй бафснайдзысты, скæндзысты-иу лæппутæн æхсæвар æмæ-иу хуры аныгуылдмæ сæ хæдзæрттæ ссардзысты.

Йæ разы цы фæз уа, уым та-иу кæщыдæр бон, зæгъæм, къуыри-сæры, нæ аивады куджытæ сабитæн кæсдзысты Нарты кадджытæ кæнæ Къостайы æмдзæвгæтæ, дыццаг, цыппæрæм æмæ хуыцаубон та уыдзысты сабиты фæдзæхсæн бонтæ, æртыццаджы та дзы-иу уыдзæн нæ куырыхон хистæрты ныхас.

Куыд амондджын уаиккам не 'шæт дæр, искад бон нæ фæдон-тæ нæртон куывдты æртыккаг куывдæн куы бакувиккой æр-мæст сæхи бынаттæн нæ, фæлæ ма нæ Иудзинады къонайæн дæр.

Уæдæ уæ, ирон адæм, иудзинады фарн уæд!

Иудзинад кæм ис, уым ис уæлахиз! Иудзинад кæм ис, уым ис фидæн! Иудзинад кæм ис, уым ис фарн!

Хъæппæрис

Фарнимæ цæрут ирон зæххыл, ирон фæсивæд!

Абон бирæ ныхас цæуы нæ маделон æвзаг бахъахъ-хъаныныл, йæ дарддæры рæзтыл, фыдæлтæй баззайгæ рæсугъд æмæ фæзминаг æгъдæуттæ сног кæныныл...

Нæ фидан, нæ ныфс сты нæ фæсивæд, нæ кæстæртæ. Уыдонæй аразгæ у, цавæр уыздан нæ сомбон, фылдæр уыдонмæ кæсы ирон æвзаг æмæ нæ фыдæлты фарныг æгъдæуттæ хъахъ-хъанын æмæ фиданы фалтæртæм хæццæ кæнын. Æмæ цæмæй афтæ уа, уый тыххæй абон мах уыцы удварнон хæзнатæ дæттын хъæуы нæ кæстæртæм.

Фыдæлтæй нæм цы зониндзинадтæ æмæ фарны æгъдæуттæ баззад, уыдонны нузардион сты Цæгат Ирыстоны республикон æх-

сæнадон змæлд "Иудзинад"-ы уæнгтæ. Ацы змæлдæн ныридагæн йæ къухы бафтыд фарныг хъуыддæгтæ саразын. "Иудзинад"-ы уæнгтæ сæ сæйрагдæр нысантыл нымафынц, цæмæй рæзгæ фалтæр æнувыд уой Райгуырæн бæстæйыл, уарзтой маделон æвзаг, ма рох кæной нæ хорз æгъдæуттæ.

Уыцы нысанты сæраппонд æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы советы хъæппæрисæй арæст цæуы, ныридагæн традицион чисси, уыцы республикон æркаст-конкурс "Ирон дæн æз". Амæй размæ уыцы ерысы архайдтой лæппутæ, ныр та ахæм конкурс арæст цæуы чызджыты 'хсæн. Æркаст цæуы дыууæ къæпхæ-

нæй: фыццаг — Дзæуджыхъæу æмæ хъæуон районы ерыстæ (2017 азы январы-мартыйы), дыккаг — фыццаг къæпхæны ерысты уæлахиздзауты кæронбæтæн фембæлд Дзæуджыхъæуы (мартыйы).

Конкурсон къамис йæ зæрдæ дары, ирон æвзаджы ахуыргæнджыты æххуысæй не скъоладзау фæсивæд æркаст-конкурсы зæрдæгæй кæй архайдзысты, ууыл.

Æппæт фарстатæ дæр сбæлвырд кæнæн ис, ахæм телефонтæй бадзургæйæ:

50-12-24 (æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы офис),

8-928-496-71-86 (конкурсон къамисы сæрдар Токты Валодя).

Ирон зарæг... Цæй диссаг дæ, æвæдза! Ды адæймагыл тыхст сахат ныфсы базыртæ садзыс, йæ цины сахат та йын йæ æхсызгондзинад фæдывæр кæныс. Дæ алæмæты рæсугъд зæлтæм æхсæрдзæнты зæлланг тынгдæр фæхъуысы, дидинаг ракалынц нæудзар быдыртæ æмæ фæзтæ.

"Иудзинад"-ы арфæтæ æмæ лæвæрттæ — "Зараг Алани"-йы архайджытæн

Ирон эстрадон зарæджы аивадæн бындур чи æрæвæрдта, уыдон уыдысты зындгонд артистæ, композиторæ æмæ зарæггæнджытæ Баллаты Валодя, Суанты Ким, Галаты Барис, Саггаты Валери, Коккаты Барис æмæ иннæтæ. Цæмæй сæ удварны бæркады рухс, аивады фыццаг къæхдæфтæ чи кæны, уыцы фæсивæды базырджы кæна, уыцы нысанмæ РЦИ-Аланийы Культурæйы министрæд æмæ традицион культурæйы æмæ этнотуризмæ республикон центр "Фарн" саразтой ирон эстрадон зарæджы республикон конкурс-фестиваль "Зараг Алани".

Мæйы дæргъы конкурсы æвзарæн туртæ цыдысты Цæгат Ирыстоны районы. Æмæ дзы цы æрыгон, суинаг фæсивæд архайдта, йæ вокалон курдиат дзы чи рафдыста, уыдонны арæхстдзинадæн аргъ кодтой жюриы уæнгтæ: центр "Фарн"-ы директор, РЦИ-Аланийы аивæдты сгуйхт архайæг Цæриаты Валери, РЦИ-Аланийы ахуыргæнджыты хормейстер Мамыкбаты Людмила, композитор, РЦИ-Аланийы аивæдты сгуйхт архайæг Коккаты Барис, РЦИ-Аланийы адæмон артист, зарæггæнæг Дауыраты Эдуард, поэт, фыссаг, Хетагкаты Къостайы номыл падзахадон премийы лауреат Коккаты Тотрадз, композитор Тедеты Саликъо.

Республикон конкурс-фестиваль "Зараг Алани"-йы кæронбæтæн гала-концерт уыд Дзæуджыхъæуы Евгений Ваханговы номыл Уырыссаг академион театры — сæ вокалон курдиат æмæ рæсугъд аивад æвдыстой конкурсы хуыздæр архайджытæ. Уыдон акодтой, куд ирон адæмон, афтæ нæ зындгонд композиторты фыст зарджытæ. Алчидæр сæ йæ рацыдæй æмæ зардæй æвдыста уæздандзинад æмæ фыдæлтыккон ирон æгъдау. Чызгæй, лæппуйæ алчидæр сæ йæ зарæджы æвæрдта рæсугъд фалгонцтæ, алкæмæн дæр сæ бантыст ирон зарæджы арф хъуыды бамбарын æмæ йæ аивæй адæмы размæ рахæссын.

Фестивалы уыд кадджын уызджытæ дæр. Сæ курдиатæй йæ архайджыты æмæ аивадуардджыты зæрдæтæ барухс кодтой Республикæ Хуссар Ирыстоны сгуйхт артист Бекъойты Ване, РЦИ-Аланийы адæмон артист Хареба-

ты Вадим, æрыгон зарæггæнæг Томайты Миланæ, Бесланы Культурæйы галуаны вокалон къорды уæнгтæ, стæй зарæггæнджытæ Туаты Тугъан æмæ Дзæрагъæсты Аланæ.

Конкурсы архайджытæ сæ вокалон арæхстдзинад æвдыст куды фæсты, уæд Цæриаты Валери сæ иппæты дæр рахуыдта сценамæ. Хæрзиуджытæ дæттынны размæ йæ раныхасы куды загъта, афтæмæй ацы аивадон конкурсы нысан у ирон эстрадон зарæджы æцæг аивадимæ кæстæртæ зонгæ æмæ йын йæ хæзнатæ сæ 'хсæн парахат кæнын. Фæнды нæ, зæгъы, цæмæй ацы конкурс суа æрвылазон.

Жюриы хатдзæгтæм гæсгæ, конкурсы дипломанттæ систы æртындæс архайæджы. Фестивалы æппæты кæстæр архайджытæ — Гутнаты Мæирбег æмæ Богаты Викторийæн саккаг кодтой дипломтæ æмæ æхцайы премитæ. Хорз хъуыддаг иунæгæй аразын æнцон нæу, æмæ ацы æркаст саразджыты фарсмæ æрбалæууыдысты республикон æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы уæнгтæ. Сæ номæй конкурсы архайджытæн арфæтæ æмæ лæвæрттæ ракодта Мæрзоты Тамарлан.

Конкурсы архайджытæй æхсæнад "Иудзинад"-ы номæй æхцайы премитæ лæвæрд æрцыд Дзæтиаты Алинейæн, Зина Квæгенидзейæн, Медойты Асланæн (уый ма сси конкурсы æртыккаг къæпхæны дипломы аккаг дæр) æмæ Хадыхъаты Аланæйæн.

Æртыккаг къæпхæны дипломтæ ма радтой Текъойты Мелания æмæ Дзидзойты Нельмæйæн. Дыккаг къæпхæны дипломтæ, лæвæрттæ æмæ æхцайы премитæ саккаг кодтой Барахъты Аделинейæн, Мæхъиты Батрадз æмæ Мæргъиты Иринайæн. Дзæуджыхъæуы Гергиты Валерийы номыл аивæдты колледжы вокалон хайады фыццаг курсы студент Хъуысаты Сосланæн радтой фыццаг къæпхæны диплом, зынаргъ лæвар æмæ æхцайы преми.

Цард нын кед нæ размæ цæлхдуртæ æвæры, уæддæр сын нæ адæм кæй фæразыны, сыгъдæг, æцæг аивадыл сæхи кæй нæ тигъ кæнынц, стæй нæм бирæ хорз, курдиатджын фæсивæд кæй ис, уый ирдæй рабæраг ацы конкурсы.

ГАСАНТЫ Валери

Æркаст-конкурсы уагæвæрд

I. Æркаст-конкурсы нысан:

Ирон адæмы кад, намыс бæрзонддæр кæнын. Рæзгæ фалтæр хъуамæ зоний маделон æвзаг, нæ рагфыдæлты рæсугъд æмæ аив æгъдæуттæ. Зоний æмæ сæ æххæст кæной царды мидæг. Цæмæй æнувыд уой ирон адæмы бафæзминаг хъуыддæгтыл, сæ къух сисой знанхæссæг æгъдæуттыл, хъоды бакæной ныры царды æвзæр, ницæййаг митыл.

II. Æркаст-конкурсы домæнтæ:

1. Æркаст-конкурсы сæ бон архайын у 9-11-æм къæлæсты чызг ахуырдауæн — ахуыры, скъолайы мидæг, æмгæртты 'хсæн фæзминаг чи у, уыдонæн.

2. Чызджытæ хъуамæ зоний сæ рагфыдæлты фæзминаг æгъдæуттæ, арæхсой ирон аив ныхасмæ, зоний нæ рагфыдæлты сылгоймаджы кусæнгæртæ,

арæхсой ирон хæринаг кæнынмæ, кафынмæ, зарынмæ, фæндырæй кæнæ далафæндырæй цæгъдынмæ.

3. Æркаст-конкурсы цы хæслæвæрдтæ уа, уыдонмæ хъуамæ уой цæттæ. Æркастмæ æрбахæссой, сæ арæхстдзинад равдисынæн сæ цы хъæуы, уыцы мигæнæнтæ (сылгоймаджы кусæнгæртæ, ирон хæринаг, æртæ чырийы, физонаг, бæгæнынны кæхц, хæдзармæ куыстнывæцæн).

4. Æркасты архайджытæ æнæмæнг хъуамæ уой ирон уæлæдарæсы.

III. Æркаст-конкурсы хæслæвæрдтæ:

1. Нывæцæн (хæдзармæ куыст) "Ирон дæн æз".

2. Ирон бæрæгбæттæ.

3. Радзурын чындзæхсæвы æгъдауы тыххæй.

4. Ирон сылгоймаджы кусæнгæртæ.

5. Ирон хæринагтæ.

6. Равдисын арæхстдзинад зарынæй, кафынæй æмæ афтæ дарддæр.

IV. Æркаст-конкурсы бæрæггæнæнтæ:

1. Æркаст-конкурсы жюриы уæнгтæ сбæраг кæндзысты конкурсы æртæ уæлахиздзауы:

1-аг, 2-аг æмæ 3-аг бынæттæ.

2. Æркаст-конкурс "Ирон дæн æз"-ы уæлахиздзаутæ хорзæхджын æрцæудзысты æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы Кады гæххæттыгæй, зæрдылдарæн лæвæрттæ æмæ æхцайы премитæй.

3. Хæрзиуджытæ саккаг кæндзысты æркаст-конкурсы уæлахиздзауты ахуыргæнджытæн дæр.

Нæ удварны хæзнатæ

Адæмон уадынгæртæн радтой ног цард

Фæсивæд æрбамбырд сты æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы залмæ. А изæр сæ ныхасы сæр у ирон уадынгæртæ сæндидзын кæнын æмæ сæ адæмы 'хсæнмæ ноджы парахатдæрæй рахæссын. Сæйрагдæр та сыл æрдзурын, фенын æмæ байхъусын сæ кæлæнгæнæг зæлтæм.

ИЛАТЫ Тимур

О, кæлæнгæнæг! Æрмæстдæр сын афтæ ис рахонан, уымæн æмæ изæр амонæг **Илаты Тимур** йæхи дыууæ къухæй конд дыууадæстæнон фæндыры тæнтæ куы аивæзта, æмæ залы сæ зæлтæ куы азæлыдысты, уæд бирæтæ бахаудысты арф æнкъарæнты уацары, рустыл та уадысты цæссытæ. Цины цæссытæ. Уымæн æмæ ирон рагон уадынгарзæй тахтысты зæрдæйæн хæстæг, зынаргæ æмæ адджын рагон ирон зæлтæ æмæ тугадзинтимæ æмцавд кодтой. Дарддæр ын йæ цагъд айста иннæ ирон уадынгарзæй дæсныцагъдæг **Берозты Таму**. Алкæуыл дæр сæ хицæнæй æрдзургæйæ, Таму араехстджынаы ацагъта дыу-

уадæстæнон фæндырыл, хъисынфæндырыл, далафæндырыл, лалымуадындыл, уадындыл, уасæныл, уадæзыл.

Нæ фыдæлтæ дæсны цагътой дыууадæстæнон фæндырыл. Йæ цагъдмæ кодтой кадджытæ, таурагътæ. Илаты Тимур цы дыууадæстæнон фæндырыл цагъта, уый скодта дæсны кадаггæнæг Сланты Гахайы фæндыры хуызмæ гæсгæ.

Слантæм фæндыр кæцæй æрæфтыд, уый абон бæрæгнал у, фæлæ бæлвырд у, сæ туджжынтæй сæм фидыды ныхмæ лæвæрд кæй æрцыд, уый. Уый ма иу хатт дзуры, ацы дзаума хуымæтæг кæй нæ уыд, фыдæлты рæстæджы йын стыр аргъ кæй кодтой, ууыл. Хуыдтой ма йæ Томайты фæндыр дæр. Цы зырнаызылд нывæфтыдтæ йыл ис, уыдон сты рагон символтæ. Цымыдисаг у, иу ран дæр сæ хахх иннæйы сæрты кæй нæ хизы, афтæмæй йын нæ райдайæн ис, нæ — кæрон. Раст Сырдоны хæдзар-лабиринты хуызæн. Иннæтæ та зæгъынц, Сослан мæрдты бæстæм куы цыд, уæд фæндаг фæстæмæ ссарыны хъуыдыйæ, йæ фæдыл æндах уадзгæ кæй цыд, уый нысан кæны, зæгъгæ. Фæндыр конд уыд тагæрæй. Гахайы дыууадæстæнон фæндыр лæвæрд æрцыд Бæстæзонан музеймæ æмæ 1960-æм азты уырдыгæй фæцыдæр ис. Музейы куджыты ныхасмæ гæсгæ, æрцыд давд.

Илаты Тимур бæстон зоны алы уадынгарзы равæрд дæр.

— Ивгъуыд æнусы фæндзайæм азты Ирыстоны уыд ахуыргонд Евгения Пчелина, æмæ йæм ацы фæндыр хуымæтæг нæ фæкаст, — зæгъы Тимур. — Систа йын йæ хуызтæ. Базадис ма нæм ирон профессионалон музы-

Хъисынфæндырыл цагъды **БЕРОЗТЫ Таму**, йæ фарсмæ — **СЛАНТЫ Гахайы** мыдадзын фæлгонц (сарæзта йæ æрмæсны **ТАУТИАТЫ Азæ**)

кæйы бындураварæг, композитор Галаты Барисæн йæхи ист къамты дæр. Барис музыкалон аивады зерингуырдаы уæлдай ма уыд профессионалон къамисæг дæр. Йæ ист къамты руаджы абонмæ æрхæццæ сты нæ уадынгарзты хуызтæ æмæ ирон музыкалон аивады истори.

Ирыстоны бирæ дæсны кадаггæнджытæ уыд. Хъисын фæндыр та сын уыд хъырнæджы бынаты.

Фыццаг хъисын фæндыртæ уыдысты дыууæтабæгъонтæ. Иу дзы уыд хъырнæг, иннæ — аудæг тæн. Дыгуры уыд кадаггæнæг Саулаты Дзæрæх æмæ-иу Рукъмæ хъуыстгонд кадаггæнæг Бибомæ ссыд, цæмæй йæ хъисынфæндырыл цагъдын æмæ кадджытæ кæ-

ныныл сахуыр кæна. 1884 азы, Бибойыл дæс æмæ сæдæ азы куы цыд, уæд радзырдта, йæ фæндырыл та æртæсæдæ азæй фылдæр кæй цæуы, уый. Бирæ ахуыргæндтæ нымайынц, уымæн гæнæн нæй, зæгъгæ, фæлæ цы уыд, уый у

дзы æвзаг, не стæлфа, уæдмæ нæ æрцæгъддæн, зæгъгæ. Нæ хæлар уырыссаг лæппу, уадынцагъдæг æмæ сæ аразæг Андрей Платонов бакуыста ацы уадынгарзыл æмæ нын хъæзæй скодта замманайы удæвдз.

æргом. Фæндыр бынаы конд бынтон æндæр хуызы. Нарты кадджытæм гæсгæ, Куырдалæгон удæвдз балæвар кодта Уæрхæгæн, æмæ нартæн уый цагъта йæхæдæг æнæ искæй æххуысæй. Хуссар Ирыстоны стъили цы гарз хоньц, уый дæр у удæвдз. Конд веййы бæрз кæнæ фæдæгъдæй. Æлборты Феликсы фыстыты загъдæуы, цалынмæ, дам, йæ мидæг йæ уд, ома, цагъдæ-

Фæсивæд аив ацагътой иннæ рагон уадынгарз — уадындыл.

— Кавказы адæмыхæттæтæй алкæмæ дæр ис уадындыл, — загъта Берозты Таму. — Фæлæ дзы ирæттæ цагъдынц бынтон æндæр хуызы. Нарты кадджытæм гæсгæ, Куырдалæгон удæвдз балæвар кодта Уæрхæгæн, æмæ нартæн уый цагъта йæхæдæг æнæ искæй æххуысæй. Хуссар Ирыстоны стъили цы гарз хоньц, уый дæр у удæвдз. Конд веййы бæрз кæнæ фæдæгъдæй. Æлборты Феликсы фыстыты загъдæуы, цалынмæ, дам, йæ мидæг йæ уд, ома, цагъдæ-

— 1990-æм азты Æлборты Феликс сагъæс кодта, йæ хæдзары цы дыууадæстæнон æмæ далафæндыр уыд, уыдон кæй никæйуал хъæуынц, ууыл. Абон та сты нæ царды ахсджиагдæр дзаумæтты рагъы. Нæ культурон бынты хæзнаты æвдисæнтæ, — зæгъы Илаты Тимур.

Фæсивæд ирон уадынгарзтæй сфæлдыстадон изæры архайджытæн акодтой рагон ирон цагъдтытæ, дзырдтой таурагътæ, мысинагтæ, æвдыстой кадаггæнджыты къамтæ. Изæр рауад цымыдисаг æмæ зæрдæмæдзæуæгæ. Расидтысты йæ нæ республикайы æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы уæнгтæ. Сæ архайды уый фыццаг мадзал нæ уыд. Дарддæр дæр ма сæ зерды ис хистæртæ æмæ фæсивæдимæ бирæ ахсджиаг фарстатыл æрныхас кæнын.

"Иудзинад"-ы уæнгтæ **Мæрзойты Тамерлан** æмæ **Туаты Аланы** хъæпæрисæй фæсивæдæн "Амыран"-ы бæстæхайы веййы бирæ алыхуызон культурон изæртæ. Уырдем æрбацауыны бар ис, йæ зæрдæ аивадыл, ирондзинад æмæ фыдæлты фарныл æнувыд кæмæн у, уыдонæн се 'ппæтæн дæр. Уымæй уæлдай ма сæм ис, далафæндыр æмæ ирон кæфтытыл кæм ахуыр кæнынц æмæ, фидын кæмæн нæ хъæуы, ахæм къордтæ. Йæ адæмæн йæ зæрдæ хорздзинад ракаенын кæмæн зæгъы, уый, мæнмæ гæсгæ, ахæм зæрдæйы уаг æмæ хъæпæрисмæ хъуамæ архайа.

ХЕТАГКАТЫ Оксанæ

Арфæйаг хъуыддаг

“Ирон дæн æз”: ныр та чызджытæ

Цæмæй бæрæг вæййы ирон чызг? Цавæр миниуджытæ йæм хъуамæ уа?

Ацы фæрстытæн æрæджы дзуашп лæвардтой æхсæз æрыгон алагираг чызджы: 2-æм скъолайæ — Боциты Данæ (йæ ахуыргæнæг — Дзæгъойты Мæдина), 3-æм скъолайæ — Дзасохты Миланæ (йæ ахуыргæнæг — Кучиты Маринæ), 4-æм скъолайæ — Байсонгъуыргы Лаурæ (йæ ахуыргæнæг — Мæргъиты Ингæ), 5-æм скъолайæ — Гогаты Мальвинæ (йæ ахуыргæнæг — Хъайттаты Ларисæ), скъола-интернатæй — Дриаты Дианæ (йæ ахуыргæнæг — Черчесты Риммæ), Цæгат Кавказы хъæды хæдзарады техникумæй — Годызты Аринæ (йæ ахуыргæнæг — Елойты Аллæ).

Ацы хурагæс чызджыты Алагыры фæндзæм скъолайы актон залы сценæйыл æрæмбырд кодта конкурс-æркаст “Ирон дæн æз”. Фарон ахæм конкурс ацыдис лæппуты ‘хсæн. Йæ саразæг — **Токты Валодя** — уæд райста бирæ курдиаттæ, цæмæй ахæм мадзал арæст æрцауа чызджытæн дæр. Точыфырт зæрдæ бавæрдта æмæ йæ ныхасæн хицау разындис — цыбыр рæстæгмæ сырæст чызджыты конкурс.

Æркасты кой дæрдтыл айхъуыст. Ууыл дзураг уыд, нысангонд бон залы цас адæм æрæмбырд, уый дæр. Уыдон уыдысты республикæйы алы рæттæй ирон æвзаджы ахуыргæнджытæ, æхсæнадон архайджытæ, интеллигенцийы

минавæрттæ. Мадзал амыдтой Токты Валодя æмæ Алагыры дыккæгæм скъолайы ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуыргæнæг **Хъæцмæзты Фатимæ**. Конкурсы райдайæны уазджытæн йæ музыкалон салам радта зæрæггæнæг **Суанты Алик**. Ирон æвзагыл æмдзæвгæ аив бакаст Суададжы астаукаг скъолайы ахуырдау **Фæрниаты Батрадз**.

Конкурсы райдайæны уазджытæн йæ музыкалон

Гогаты Мальвинæйы нывæцæн “Ирон дæн æз”

Куы нал дзурон ирон зæххыл иронау, Куы нал хъуыса иронау дæр мæ зард, Куы нал уарзон фыдыгæзæг нæртонæу, Уæд нал дæн, нал ирон зæххыл æгас.

Цомартаты Дунетхан

Ирон чызг хъуамæ уа æгъдауджын, йæ хистæртæн кæна лæггад. Уый хъуамæ уа уæздан, æфсармджын. Æрмæстдæр дзы уæд уыдзæн кад.

Æвæдза, цей амонджын фæдæн. Дæн ирон, цæрын Ирыстоны, дзурын æмæ хъуыды кæнын иронау. Цы ма уа уымæй бæллиццагдæр царды?! Ирыстон... Хистæр кадджын кæм у, кæстæр та — амонджын, ахæм бæстæ. Фæндыры зæлтæ бæрзонд хæхты цъушпытæм кæм хæццæ кæнынц, ирон зарæг кæм зæлы, ирон рæсугъд ныхас кæм хъуысы, Къостайы рухс ном, йæ кад, йæ цыт кæм нæрынц, Шамилы рæстдзинады хъæлдæс кæм зæлы, ахæм бæстæ. Иссæты æмæ Болаты бæстæ.

Ирон рæсугъд æмæ тыхджын адæм кæм цæрынц, уыцы бæстæ.

Ирыстоны сыгъдæг дæттæ, Ирыстоны сойджын уæлвæзтæ, æхсæрдзæнты цъæхснаг зарджытæ, хæххон суадæтты сыр-сыр мæнæн сты царды хос. Афгæ мæм фæкæсы, цыма æхсæрдзæнтæ дæр сæ зарджытæ иронау фæкæнынц. Афгæ мæм кæсы, цыма мæм Хуыцау дæр иронау дзуры. Суанг ма мæм мæ фынтæ дæр дзурынц иронау. Сабийæ мæ фыццаг дзырд дæр уыд иронау. Æмæ уæдæ куыд хъуамæ уа? Ирон адæймаг, анемæнг, хъуамæ ирон æвзагыл дзура.

Мæнæн Хуыцау ироны хъысмæт радта, æмæ æз дæр дзурын мæ мадæлон æвзагыл. Ирон кæй дæн, уый æз ирон дзырдтæй ныффыссин арвыл дæр, уадз æмæ йæ иууылдæр зоной, ирон кæй дæн. Мæнæн мæ туджы алы æртахы дæр арф ахъардтой ирон æгъдауы тых æмæ фарн æмæ мæ уыдон рæдийын нæ уазынц. Мах нæ райгуырдæн зæхх куы уарзæм æнæкæрон уарз-

тæй, нæ фыдæлты фарн бæрзонд куы хæссæм, Къостайы æвзагыл куы дзурам, ирон æгъдау куы хъахъхъæнæм, уæд никуы фехæлдзæн нæ царды мæсыг.

Ирон адæймаджы аив дзырдмæ, йæ диссаджы кафтмæ, йæ рæсугъд зардмæ æнусон цытитæ дæр сæ сæртæ бæрзонд сисынц, хур та йæ мидбылты бахуы. Уыдон дæр сæрыстыр сты ирон адæймагтæй.

Æз цæрын нæртон зæххыл, дæн нарты фæдонтæй æмæ хъуамæ Нарты Сатанайау уон зондджын, хиуылхæцгæ, бæркадкъух. Кæй зæгъын æй хъæуы, Сатанайы хуызæн уæвын зын у, фæлæ æз архайдзынæн йæ хорз миниуджытæй мæхицæн райсыныл. Хорз æууæлтæ адæймаджы мыгтагмæйы æвæраентæ сты...

Мæн фæнды, цæмæй рæзгæ фæлтæр фидар къахдзæфтæй цæуой царды гуыргъах фæндагтыл, цæмæй хæссой рæсугъд æмæ сыгъдæг фæндтæ, ирон

адæймаджы кад æмæ намыс хъахъхъæной. Хистæрты фидæн æмæ ныфс стæм мах, кæстæртæ. Махмæ кæсы нæ фыдæлты рæсугъд æмæ фæрныг æгъдаутæ хъахъхъæнын, æххæст сæ кæнын царды мидæг, цæмæй дунемæ ирон цæстытæй кæсой.

Скъола каст куы фæуон, уæд мæ фæнды ахуырмæ Цæгат Ирыстоны паддзахадон университеты ирон филологийы факультетмæ бацæуын. Ирон æвзаджы ахуыргæнæг куы суон, уæд мын фæуыдзæн фадат ирондзинад тауына, цæмæй дзы ссæуа хъæддых æвзæртæ.

Æз абон ард хæрын, хъысмæт мæ цæвæрфæнды уавæры дæр куы сæвæра, уæддæр ирон чызджы цæсгом кæй никуы фæчъизи кæндзынæн. Мæ уарзон Ирыстон, мæ зынаргъ ахуыргæнджытæ, мæ ныййарджытæ кæй уыдзысты сæрыстыр мæнæй, сæ сæртæ мæн тыххæй кæй никуы æруадздысты.

ÆВДИСЫНЦ СÆ АРÆХСТДЗИНАД

Республикон æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы уæнгтæ **Фæрниаты Эльбрус** æмæ **Байсонгъуырты Мухтар**, районы Минæвæртты æмбырды сæрдар **Цогойты Феликс**, районы газет "Сæуæхсид"-ы сæйраг редактор **Суанты Дианæ** æмæ Дзауджыхъæуы бынæттон хиуынаффæйады администрацийы ахуырады управленийы специалист **Уататы Оксанæ** бæрæг кодтой архайджыты цæттæдзинад, сæ дæсныдзинад æмæ зониндзинæдтæ ирон æгъдаутты æмæ традициты.

Чызджытæ ерыс кодтой ирон бæрæгбæттæ, чын-дзæхсæвы æгъдауттæ, ирон хæдзары мигæнæнтæ æмæ дзауматæ зонинай. Уымæй уæлдай ма сын уыд хæслæвæрд, цæмæй алчидæр йæ хæдзары скæна ирон хæринагтæ æмæ нуазинагтæ — дзыкка, дзæрна, нартхоры кæрдзын, бæгæны, къуымаел æмæ æндæртæ.

Конкурсы хæслæвæрдтæй иу уыдис нывæцæн "Ирон дæн æз" ныффыссын. Чызджытæ хорз рагом кодтой темæ. Тынг мидисджын, бæлвырд æмæ аив радзырдтæ сын рауадысты. Сæ нывæцæнты чызджытæ дзырдтой ирон сългоймаджы миниуджытыл, æгъдау æмæ æфсармыл.

Куыд сбæрæг, афтæмæй чызджытæ итæг хорз бацæттæ кодтой сæхи. Зыдтой аив æвзагæй сæ хуыдытæ загъын, хæринаг кæнын, бæрæгбæттæ карæдзийæ æвзарын. Фæлæ ма, уымæй

уæлдай, ирон чызг хъуамæ зона кафын, зарын, фæндырæй цæгъдын. Уыцы хæслæвæрдтæ дæр итæг хорз сарæхстысты архайджытæ.

Суанг изæрдалынгтæм нæ бамынаг фæндырдзагъд, къæрцæмдзагъд, кафт æмæ зард. Мадзалы кæрон иууылдæр æнхæлмæ кастысты жюриы хатдзæгтæм. Уыдонæн сæ хæслæвæрд, чи зоны, æмæ уыд æппæтæй зындæр — хуыздæрты астæу хуыздæры равзарын æнцон нукуы ваййы. Цæмæй иуæй раппæлай æмæ иннæты хæрам ма райсай, уый тыххæй хъæуы куы-

рыхон хистæры зонд, хъæздыг удыхъæд, цæстуарзон уæвын. Жюриы уæнгты къухы уый бафтыд. Сæ хатдзæгтыл дыууæ ничи загъта.

Жюриы уæнгтæ куыд сбæрæг кодтой, афтæмæй фыццаг бынат бацахста **Гогаты Мальвина**, дыккаг бынат — **Байсонгъуырты Лаурæ**, æртыккаг бынат — **Боциты Дана**. Уæлахиздзаутæн, иннæ архайджытæн æмæ сæ чи бацæттæ кодта, уыцы ахуыргæнджытæн снысан кодтой зердылдарæн лæвæрттæ æмæ Кады гæххæттытæ. Цогойты Феликс йæхи номæй конкурсы уæлахиздзаутæн ракодта зердылдарæн лæвæрттæ.

Мадзалы кæронбæттæны архайджытæн æмæ уызджытæн раарфæ кодтой æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы уæнгтæ **Мæрзойты Тамерлан**

æмæ **Фæрниаты Эльбрус**. Уыдон дзырдтой конкурсы ахадындзинады тыххæй фæсивæды хъомылады, бафиппайдтой, куыд хорз уайд, конкурс та фидæнмæ дæр куы сырæзид, уæд. "Иудзинад"-ы номæй Мæрзойты Тамерлан конкурсы фысымтæн — Алагыры 5-æм скъолайæн — балæвар кодта номдзыд фыссаг Джусойты Нафийы уацмысты дæстомон æмбырдгонд.

Конкурс "Ирон дæн æз" цæуы иннæ районы дæр. Республикон къæпхæн ацаудзæн мартыйы кæрон. Архайдзысты дзы, районы конкурсты чи фæуæлахиз, уыцы чызджытæ. Алагыры районы кад та хъахъхъæндзæн фæндзæм скъолайы ахуыргæнинаг **Гогаты Мальвина**.

ГУЫТЪИАТЫ Алина

Къамтæ систа **ЦÆГÆРАТЫ Дауыт**

Аехсызгон фембæлд

Йæ удварны къæбиц...

Дзæуджыхъæуы Дзанайы-фырты уынджы чингуыты дуканийы цы литературон артдзæст кусы, уый адæмæн раджы сси уарзон бынат. Ам арæх вæййы бирæ алыхуызон цымыдисаг мадзæлттæ: поэзийы изæртæ, аивады кусджытимæ фембæлдтытæ...

Æрæджы дæр та ам уыд иу ахæм бæрæгбон. Ацы хатт фембæлды бæркадкъух æфсин уыд Алагиры цæрæг, поэтессæ БУТАТЫ Ритæ. Йæ курдиат Алагиры районы цæрджытæн рагæй зындгонд у. Бирæ хаттыты уыд Бутианæн сфæлдыстадон фембæлдтытæ поэзиуардджытимæ. Дзæуджыхъæуы йын ахæм фембæлд у фыццаг, фæлæ фæстаг кæй нæ уыдзæн, уый дызæрдыгтаг нæу.

Æмæ мæнæ бæрæгбон райдыдта... Хъуысы æнæмæлгæ, адæмæн адджын æмæ аехсызгон чи сси, уыцы "Ханты цагъд". Адæмы размæ рахызт æрыгон чызг ирон разгæмтты æмæ аив, зæрдæмæхъаргæ бакаст:

"Мæ тыхст сахат поэзийы дуар хойын
Æмæ сæркъулай къæсæрыл лæууын...
Мæхицæн дзы стыр кад æз нæ домын,
"Мæ рыст зæрдæ мын барæвдау", — зæгъын.

Цæссыгкæлгæ мæ хъæстытæ фæдзурын,
Ысуадзын дзы мæ зæрдæйы тышпыр.
Фæндагмæ дзы мæхицæн рухс фæкурын:
Куынаæ суа зæрдæ знæт æмæ æмыр.

Поэзимæ мæ уды хъыгтæ хъарын.
Æууæндын ыл мæ ахсджиагдæр бæллиц.
Уæд алчидæр йæ комулæфтæй хайджын
Поэзи у нæ удварны къæбиц."

Ритæ йæ риуы хæссы æнкъарæнтай йедзаг рæдау зæрдæ. Йæ поэзи иууылдæр арæст у уарзты бындурыл. Æнæкæрон æнкъарæнтæ æвдисы йæ ныййарджытæм, йæ хъæбултæм, йæ райгуырдæн къонамæ, Ирыстоны зæхмæ... Бутианæн поэзи у арвы цъæх, хурсыкаст, уарзæтты сусæг ныхас, сывæллоны бахудт, ныййарæджы фæлмæн къухтæ... Поэзи сси йæ сыгъдæг куæндон. Йæ поэтикон рæнхъытæ сты аив, фæлмæн æмæ арф хъуыдымæ:

"Мæ Ирыстон, фыдæлты зæхх,
Ды аргъуан дæ мæнæн.
Дæ хъæбул уон, дæ дугъон бæх —
Æнæ дæу нæй цæрæн!

Сыгъдæг зæдбадæн рухс кæмттæй
Дæу сфæлыста Хуыцау,
Дæуæн радта йæ хорзæхтæй
Сæ ахсджиагдæр — æгъдау.

Мæ рагфыдæлты туг-тæгтæй
Дæ удыл баст мæ уд.
Нæ хъаст кæнын мæ хъысмæтæй
Æрмæст мын у цæрдуд."

Ритæйы æмдзæвгæтæ куы кæсай, уæд — мæнæ дисса! — фестдзынæ дæ сабидуджы æмæ дæлæ гом къахæй тæхыс хъæуы доны къанæутты, раст цыма уалдзæджы дæтты разæй фæуынмæ хъавыс, уыйау. Уæд дæ хъустыл айзæлы дæ 'дзæрд мады фæлмæн æмæ рæвдаугæ хъæлæс, цыма дын ацы уысм йæ фæлмæн къух дæ сæрыл æруагъта: цæстытыл ауайынц скъолайы ахуыры рæстæджы æмбæлттæ, фæлмæнтæдзураг фыццаг ахуыргæнæг. Зæрдæ аехсызгон æнкъарæнтай айдзаг вæййы.

Дæ чызг амондджын мой скодта æмæ дæ номыл æндæр мыггаджы хъомыл кæны, дæ удæй фылдæр кæй уарзыс, уыцы фыццаг хъæбулы хъæбул — хуры æнгæс ирон лæппу.

"Хуыцауæй бузынг дæн, бæгуыдæр,
Кæй уынын ирд хуры тæмæн,
Нæ Иры рухс кæмтты рæсугъдæр
Кæй у мæ райгуырдæн мæнæн.

Кæй уыд мæ сабидуг бæллиццаг,
Æнæфхæрд мæ 'взонг бонты цард,
Нæ комы — ахадгæ мæ мыггаг,
Ирон — мæ фыд æмæ мæ мад.

Хуыцауæй разы дæн, æнæмæнг,
Кæй дæн цыппар хъæбулы мад.
Æнæниз, цардæгас мæ зæнæг,
Æз та сæ цæсты дæн нымæд."

Райгуырдæн бæстæйыл бирæ поэттæ фыстой, фæлæ йæм йæ тыхджын уарзт, йæ 'нувыддзинад, йæ нузæрдиондзинад Хуссарæй Цæгатмæ ирддæр, аивдæр æмæ нывæфттыддæр равдисынæн маделон æвзагæй хуыздæр фæрæз нæй. Маделон æвзаг зæрдæйы рухс у, мады уарзт дзы цæуы. Маделон æвзагæн лæггад кæнын чи зоны, æрмæстдæр уыдоныл æвæры йæ фæлмæн къух поэзи, æрмæстдæр уыцы адæм фæвæййынц поэзийæ хорзæхджын æмæ арфæйаг.

Бутаты Ритæ, кæй зæгъын æй хъæуы, поэзийы хорзæхтæй хайджын фæци. Ирон æвзаг зæрдæйæ кæй уарзы, йæ бæллицтæ, йæ рухс фæндтæ, йæ уарзондзинад адæмы размæ иронау кæй хæццæ кæны, уый тыххæй рацæуынц йæ пæройы бынæй рæсугъд æмдзæвгæтæ.

"Фæнды мæ, куыд азæла Иры мæ зарæг!
Нæртон тых йæ мырты, йæ дзырдты куыд уа.
Куыд ныффыссон искуы æмбисонды кадæг,
Йæ хъайтар нæрæмон ирон гуырд куыд уа.

Фæнды мæ, куыд суа Ирыстон бæллиццаг,
Йæ дзыллæйы фарнæй куыд кала тæмæн!
Куыд нын уа фыдæлты 'взаг æнусты цæрæццаг,
Нæ хистæр — дзырддзæугæ, нæ кæстæр — сæрæн.

Фæнды мæ, Иссæтæ куыд сарæх уой Иры,
Хæхбæсты, кæддæрау, куыд анхъæвза цард!
Нæхи зæххыл 'рзайгæ нæртон хоры 'фсиры
Куыд уынаæ нæ сомбонны фынджы бæркад."

Кæддæр номдзыд Джусойты Нафи æрыгон поэт Къадзаты Станиславæн фæдзæхста: "Кус, дæ хъæру дæ пас хæссы, уый бæрц. Поэт рæдау хъуамæ уа йæ уд хардз кæнынмæ. Ма ауæрд дæ уд, дæ хъæру, дæ зæрдæйыл. Ма сын тæрс фæуынаей. Нымæт пас фылдæр цæгъдай, уыйас хъуынджындæр кæны. Тау сæ нæ дзырдаивады хуымы хоры нæмгуытау, дзагармæй, рæдауей".

Уыдон ныфсдæттæг ныхæстæ сты. Ритæ дæр уыцы фæдзæхст йæхимæ исы æмæ йыл царды, стæй сфæлдыстады дæр фидарæй хæцы. Бутианæн йæхи поэзи дæр у ныфсдæттæг, тых æмæ хъæру æфтауæг.

"Нæ бæллын мулк æмæ хæзнатæм,
Мæ исбон — рухстауæн ныхас.
Налхъуыт-налмасты ирд тæмæнтæм
Нæ калы дидинаг бæлас.

Æз уарзын, джиго-цъну сæудары
Куыд зары Бонвæрнæнæн, уый.
Уæларвæй мæй йæ цæст куыд дары —
Зæрдæрухс уарзæттæ куыд уой.

Æз уарзын, цытисæр къæдзæхтыл
Куыд скалы хуры тын тæмæн.
Нæ Иры рæгътыл æмæ фæхстыл
Цъæх кардæг куы андзæвы фæлмæн.

Æз уарзын, дзагæфсир мæнæуæй
Куы кæной хъугæмттæ зæу-зæу,
Зæрдæрухс сабиты кал-кæлæй
Æваст куы айдзаг вæййы хъæу."

Бафиппайын хъæуы, Ритæ йæхи фыст æмдзæвгæтæ тынг аив кæй кæсы, уый дæр. Æнæхъæн изер уымæн æвдисен уыдысты, бæрæгбонмæ чи æрбацыд, уыцы адæм. Йæ курдиатыл цингæнджытæ та бирæ уыдысты уыцы фембæлды. Авторæн арфæйы ныхæстæ балæвар кодтой поэт Пагæты Аслан, фыссæг æмæ æхсæнадон архайæг Хæтæгты Валодя, æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы Алагиры районы хайады уæнг Къаболаты Юрий, Дзæуджыхъæуы 13-æм скъолайы сфæлдыстадон иугонд "Талатæ"-йы разамонæг Танделаты Розæ, Ритæйы фыдыхо Налдыхъуаты Лизæ, йæ уарзон сыхаг Дзантиаты Фатимæ, мыггаджы минæвар Бутаты Къоста. Ритæ Цæллагты хæрæфырт у. Мадырвадæлты номæй йын арфæ ракодта нæ республикæйы сгуыхт нывгæнæг Цæллагты Фатимæ æмæ йын балæвар кодта йæхи конд нывтæй иу.

Уыцы изер ма Ритæ æнæнхъæлæджы аехсызгондзинад райста, Алагиры 2-æм скъолайы физикæйы ахуыргæнæг Гориславæ Селиверстова йын цы лæвар ракодта, уымæй. Уый йын йæ æмдзæвгæтæй ну уырыссаг æвзагмæ раивта, ныффыста йын мелоди æмæ йæ азарыд фембæлды рæстæг.

Бæрæгбон сæ аивадæй сæсугъд кодтой зарæггæнæг, нæ республикæйы сгуыхт артист Гæджына-ты Руслан æмæ поэт, зарæггæнæг Суанты Алик. Ритæйы æмдзæвгæтæ бакаст Алагиры 5-æм скъолайы 11-æм къласы ахуырдау Гогаты Мальвина.

Цæгат Ирыстоны республикон æхсæнадон змæлд "Иудзинад"-ы номæй Бутаты Ритæйæн арфæ ракодта Байсонгуыртты Мухтар. Лæвæрд ын æрцыд æхсæнадон змæлды хæрзиуæг "Кады нысан". Бафиппайын хъæуы, поэзийы ацы рæсугъд бæрæгбон "Иудзинад"-ы хъæппæрис æмæ рæдау æххуысы фарцы кæй уыд, уый дæр.

Ритæйæн та нæ зæрдæ зæгъы ног сфæлдыстадон æнтыстдзинæдтæ.

ТОКТЫ Валодя

ДЗЫРДЫ ХЪОМЫС

Ме 'фсымертæ, кæрæдзи уарзгæйæ цæрут!

Къоста

Цард уæрдонь цалхау зилы, царден шу ран лæууен нæй.

ÆГЪУЫЗАТЫ Иуане

Диссаг сты нæ дзылæ — сæ зонд цæст нæ уыны: кæй сисынц уæларвмæ, кæй æркæныны сæ быны.

МАМСЫРАТЫ Темырболат

Нæ фыдæлтæ сæ хъарм тугæй дæу балхæдтой, мæ зæхх.

КОЧЫСАТЫ Мухарбег

Иунагæй архайыны фæнд — нæ рагон знаг.

БРЫГЪИАТЫ Елбыздыхъо

Фæлмæн ныхасæй айнег къæдзæх фехален дæр ис.

МАМСЫРАТЫ Дæбе

Фыдæлты æгъдæуттæ рох кæнын нæ хъæуы.

КОЦОЙТЫ Арсен

...сыгъдæг зарæг зæрдæйы уидæгтæм хъары.

ХЪОРОТЫ Дауыт

Æцæгæлон æвзагыл адæймаг зонды мæсыг нæ самайдæн.

ТЫБЫЛТЫ Алыксандр

Æвзаг у хъуыды æвдисæн, зæрдæйы уаг æргом кæнен фæрæз.

Нигер

Бирæгъы дзыхæй ма фыды хай чи исы.

ГÆДИАТЫ Секъа

Уазæгæн йæ кад æндæр у.

БАРАХЪТЫ Гино

...хистæры дзырдæн аргъ кæнын хъæуы.

ДЖИМИТЫ Георги

Амонд ссарыныл тох хъæуы...

БОЦИТЫ Барон

Маделтæ æмæ фыдæлтæй у хæдзары æгъдау.

ЕПХИТЫ Тæтæри

Не 'мдугонтæ

Йæ зæрдæйы конд...

Сывæллоны бонтæй фæстæмæ адæмы æхсæн уарзонæй æмæ æфсармджынæй чи цæры æмæ хиуонæй-æддагонæй кæй-дæриддæр зоны, уыдоны хъысмæтыл зæрдæйæ чи тыхсы, ахæм у **КÆРКУЫСТЫ Георги**. Райгуыр д æмæ схъомыл Гуырдзыстоны. Йæ райгуы-рæн хъæу Ахотмæ Калакæй ис 50 кило-метры бæрц.

— Æмбисонды цæрæн бынат у, уый, — зæгъы Георги. — Йæ алыварс нывæфтыд хæхтæ, саумар зæххытæ, уыгæрдæнтæ, фосхизæнтæ, æндæр æвæджиу цæрæн хостæ. Ардæм нæ фыдæлтæ XII-æм æнусы æрбафты-дысты Дзауæй. Ахоты æр-мæстдæр ирон мыггæгтæ цар-дысты: Гæтайтæ, Туатæ, Го-джыцатæ, Козатæ, Уалытæ, Гæззатæ æмæ Табутæ — æдæппæт 50 хæдзары.

Кæркуысы-фырт ма куыд радзырдта, афтæмæй бынат-тон цæрджытæ куыстой Ста-лины номыл колхозы. Фы-дыбæстæйы Стыр хæсты рæстæджы æмæ фæсхæсты азты дæр йæ фыды фыд Ефрем уыдис йæ сæрдар. Хæдзарады уæнгтæ куыстой фосдæрæн фермæты, тыдтой мæнæу, хойраджы æндæр хъæуонхæдзарадон культу-рæ, æрзайын-иу кодтой хал-саргы хъæздзыг тыллæг дæр.

Ай-гъай, уæд Георги куыстхъом нæ уыд. Фæлæ уæды рæстæджы сывæллæт-тæ дæр хæдзары мæт кодтой. Хистæрты æмхуызон уы-дысты сагъæсхуыз, æмæ, сæ бон куыд уыдис, афтæ сын æххуыс кодтой цы хæдзары, цы та колхозы куыстыты.

Афтæ рауад, æмæ бынат-тон райдайæн скъолайы цып-пар къласы дæр Георгийæн гуырдзиаг сылгоймаг Маня Чиковани уыд йæ ахуыргæ-нæг. Фæндзæм, æхсæзæм, æвдæм кълæстæм та йæ æртæ километры дæрддзæг цæуын хъуыд сыхаг гуырдзиаг хъæу Шехвителамæ. Ам дæр та æппæт предметтæ, уырысаг æвзаг æмæ литературæйæ фæстæмæ, ахуыр кодта гуыр-дзиаг æвзагыл.

Ахæм уавæрты Кæркуыс-

ты Георги дарддæр ахуыр кодта Калачы 61-æм скъо-лайы дæр. Гуырдзиаг æвзаг иттæг хорз кæй зыдта, уый тыххæй йæ ахуыр никуы фæктуылымпы, æдзухдæр цыд раззагдæр скъоладзауты æмрæнхъ.

Астæуккаг скъола каст фæ-уыны фæстæ дарддæр ахуыр кодта, Мæскуыйы Центроæ-дисы базарадон институтæн Калачы цы филиал уыдис, уым. Каст æй бæргæ фæцис, фæлæ йæ дæсныадыл куыст ссарыны тыххæй кæцыдæр хицауæн гæртам радтын хъуыд, гуырдзиаг цас хъуамæ радтаид, уымæй дзæвгар фылдæр. Уымæ гæс-гæ йæ дуканигæсæй кусын бахъуыд Калачы фæлхасадон организациты.

Кæд дæргъæтин рæстæг цард гуырдзыйы 'хсæн, уæд-дæр Калачы цæраг иуæй-иу ирæтты хуызæн йæ ирондзи-над нæ фесæфт. Суанг сывæ-ллонь бонтæй фæстæмæ æнувыд рахаста маделон æв-загыл. Кæсын æмæ фыссын та базыдта йæхи хъæппæри-сæй. Фæстæдæр цхинвайлаг Къæбыстимæ куы бахæстæг кодта, уæд арæхдæр æфтын райдыдта Хуссар Ирыстон-мæ. Æдзухдæр-иу балхæдта Цæгат æмæ Хуссар Ирысто-ны фысджыты чингуытæ, æмæ цыбыр æмгъуыдмæ сахуыр кодта ирон литерату-рæ. Уый нæ, фæлæ ма Геор-гийы зæрдæ ахсайдта нывæфтыд ныхасмæ — æм-дзæвгæтæ фыссын райдыдта гуырдзиаг æмæ ирон æвзаг-тыл. Кæцыдæртæ дзы мыхуыры дæр рацыдысты Гуырдзыстоны республи-кæйы сæйраг газет "Комму-нист" æмæ журнал "Фидиуæ-джы".

— Хыгагæн, Гамсахурдиа куы 'рлæууыд Гуырдзыстоны сæргъы, æмæ куы расидт "Гуырдзыстон — гуырдзиаг-тæн", зæгъгæ, уæд ирæтты цард зындон фестад. Бирæты сæхи ныффыссын бахъуыд гуырдзиаг мыггæгтыл, цæ-мæй уым, цæргæйæ, базада-иккой. Мæн дæр Калакæй æрвитгæ ничи кодта, фæлæ куы федтон, гуырдзиагтæ ирæтты хыгдарыныц, уæд æй бамбæрстон, махæн се 'хсæн цæргæ кæй нал у, уый, мæ хæдзар ауæй кодтон, æмæ мæ бионтимæ æрцардтæн Заводы поселочы, — радзырдта Георги.

Абон гуырдзиагтæ се 'нæрхъуыды митыл фæсмон кæй кæнынц, уый тыххæй дарддæр уыдис Кæркуысы-фырты ныхас. Уавæр афтæ у, æмæ раздæр ирæтты фыл-дæр хай цард хъæуон рай-йонты. Хъæуонхæдзарадон продукцийæ æфсæстой гуыр-дзиаг горæтты цæрджыты. Ныр уымæн гæнæн нæй. Зæ-гъæм, Тетрицкаройы районы абон нал ис 12 ирон хъæуы, æмæ горæтæгты цард бæл-вырд фæзындæр.

Кæркуысты Георгимæ йæ-хи хъуыдытæ ис раздæр азты Гуырдзыстоны мидæггаг ра-йонтæй чи ралыгъд, æмæ За-воды поселокмæ æввахс раз-дæры дыргъдзæхæрадæтты чи æрбынаттон, уыцы ирæт-ты тыххæй дæр: "Бирæтæ сæ иронау зоньыц, сæ сывæл-лæттæм та дзурынц гуырдзи-агау кæнæ уырыссагау æмæ афтæмæй уыдон куыд хъуамæ базоний иронау? Æз сын арæх уый тыххæй бæргæ бауайдзæф кæнын, фæлæ ацæу æмæ сæ бамбар. Мæхи сывæллæтты тыххæй куы дзурон, уæд Алан, Сослан, Беслан æмæ Мария зоньыц сæ маделон æвзаг, дзургæ дæр ыл кæнынц æмæ æз уы-мæй дæн сарыстыр".

Куыд загътам, афтæмæй Кæркуысты Георги архайы йæ хъуыдытæ нывæфтыд æв-загæй поэзийы фæрцы зæ-гъынмæ. Куыд арæхсы аив ныхасмæ, уымæн та газет-кæсджытæ сæхæдæг фæуæнт тæрхонгæнæг. Йæ 'мдзæвгæ-тæй йын цалдæр мыхуыр кæ-нæм.

ТОХСЫРТЫ Къоста

КÆРКУЫСТЫ Георги

Сынтæджы дæр не схуысдзынæн
Куы дæ фенон цæхæры,
Мæ фыдæлты номдзыд бæстæ,
Дæуæн кусын цагъарæй.
Дæ сæрвæлтау хъазуат тохы
Нæ фатæрсдзынæн мæлæтæй,
Сæдæ хатты фæхуддзынæн
Мæстæй знаджы хæлæгмæ.

***

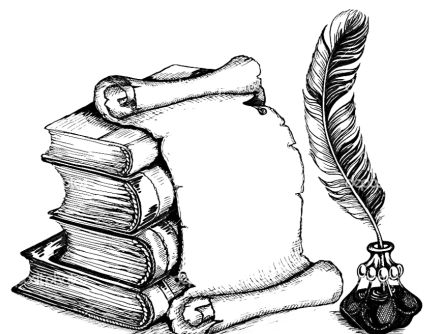
Бирæ мæ ма бадом, классик нæ дæн,
Барджыты дугъы нæ сурын,
Каст æз нæ хæхбæсты скъола фæдæн.
Æмæ ирон дзыхæй дзурын.

Адæмы зынтæй нæ ласын мæхи,
Се стыр бæллиц сын æмбарын.
Аразын абонæй фидæнмæ хид
Æмæ Ирыстоныл зарын.

Ныхас кæстæрмæ

Мæ кæстæр, ды бакæс мæ коммæ,
Зæгъын дын мæ хъуыды æргомæй:
Цу размæ нæ хурафсæст соммæ,
Ирыстон уæд кадджын дæ номæй.

Ды макуы тæрс удай фыдохы,
Цæуæнт дыл рæсугъдæй дæ бонтæ.
Нæ райгуырдæн бæстæйы охыл
Æрхæсс-иу дæхи дæр нывондæн.

Рецепты осетинской кухни

БАРАНИНА
ОТВАРНАЯ(Фысы фыд кыудыр
фыхæй)

Баранью ножку обмыть, положить в кастрюлю с кипящей водой и варить, снимая пену шумовкой.

Добавить очищенные, крупно нарезанные корни (петрушки, сельдерея), репчатый лук, лавровый лист, черный перец горошек, посолить и продолжать варить до готовности.

Перед подачей на стол мясо выложить на блюдо, сверху посыпать солью, зеленью петрушки и укропа.

Отдельно подать цахдон из чеснока или листьев горького перца на сметане или кефире.

БАРАНИНА ТУШЕНАЯ
(Фысы фыды лызæ)

Мякоть от задней ноги и почечную часть баранины очистить от пленок, обмыть, нарезать приблизительно одинаковой формы и величины кусками и положить в кастрюлю.

Посолить, нарезать репчатый лук и посыпать им мясо, накрыть крышкой и поставить на слабый огонь.

Варить, пока не выпарится жидкость. Затем жарить в собственном жиру. Если мясо не жирное, добавить жир.

Когда мясо станет мягким, добавить немного бульона или горячей воды.

Очистить картофелем, нарезать кубиками и положить на мясо. Накрыть и варить до готовности картофеля.

Затем влить в соус томат-пюре, разбавленный бульоном.

Через 5-10 минут прибавить черный молотый перец или мелко нарезанный горький перец, чабер, протертый чеснок.

При подаче посыпать нарезанной зеленью петрушки, укропа.

(Из книги З.В.Кануковой
"Традиционная
осетинская пища")

Æмбисæндæ

Куыстæй зæрдæ куы райа, уæд лæг нæ фæллайы.

***

Куыст чи уарзы, уый цард аразы.

***

Нæртон лæг фæллад нæ зоны.

***

Кусгæ чи кæны, уый хæдзар сойджын у.

***

Мыд хæрын æнцон у, йе ссарын зын.

***

Уæззау дурыл рог дзырдæй схæцæн нæй.

***

Дымгæй æрхаст дымгæ хæссы.

***

Кæсаг куы ахсай, уæд хуылыздæй ма тæрс.

Нывгæнæджы цæстæй

— Æз цай сыкъайæ куы бацымон, уæд мын адджындæр уыдзæн.

СЛАНТЫ Русланы конд ныв

ХЪÆДЫ АЕЛДÆР

Æмбисонд

Раджы кæддæр тар хъæдмæ уазæгуаты æрцыд сырды падзах. Æркæстытæ кодта йæ дæлбарты царды уагмæ æмæ бардзырд радта, цæмæй сырдытæ се 'ппæт дæр æвæстиатæй фæзыной æмбырдмæ.

Æрбамбырд сты сырдытæ, уæдæ цы уыдаид. Бирæ радзур-бадзур нæ фæкодта сырдытæ падзах, уайтагъд загъта йæ ныхас: "Абонæй фæстæмæ хъæды æлдарæй нысан кæнын мæ хæрæфырт Хъæддаг Куыдзы. Хъæды та æвæрд æрцæудзæн æлдары фæндонмæ гæсгæ ног фæтк æмæ æгъдау. Уыцы фæндон чи нæ æххæст кæна, уый та нымæд уыдзæн падзахы цыфиддæр знагыл, фыдгæнæгыл".

Æрзоныгыл кодтой хъæды царджытæ, хуаистæй, уæдæ цы уыдаид. Падзах æмæ æлдæртæ Хуыцауæй æрвыст сты, зæгъгæ, загътой æмæ фæцыдысты сæ царæн бынаттæм...

Цасдæр рæстæджы фæстæ хъæдыл айхуыст ног æлдæры фыццаг бардзырд: хъæды закъонмæ гæсгæ, алчидæр йæ фæллоуы фылдæр хай хуауæм дæтта æлдарæн. Уыцы бардзырд куыд æххæстгонд цæудзæн, уымæ цæстдарджытæй та æвæрст æрцыдысты Рувас, Калм æмæ Халон. Уыдонæй æнувыддæр æмæ нузæрдондæр ничи ра-

зынд ног æлдары сырдытæ 'хсæн. Архайдтой йæм алы мадзæлттæй сæхи фæввахсдæр кæныныл. Ацамыдтой-ну ын, йæхи бон кæнын кæй нæ уыд, бирæ ахæм хуыддæгтæ. Æмæ цас диссаг уыд! Алкаемæ дæр дзы разынд стыр курдиат. Халон бадт бæласы цонгыл æмæ уырдыгæй хъахъхъæдта, чи цы куыстыл хæст у, уый; Калм-иу абырыд цавæрфæнды хуынчъы дæр æмæ зыдта æмбæхст бынаттæ иууылдæр; Рувас та-иу йæ цыргъ зонд æмæ маелгæвзæджы фæрцы ссардта фæндаг цыфæнды царæг удмæ дæр, афтæмæй зыдта æппæт хабæртæ.

Разы уыдис Хъæддаг Куыдз йæ фæсдзæуинтæй, цалынмæ иуахæмдæй йæ цæст не 'рхæцыд Рувасы рæсугъд хæмпус къæдзилыл... Бирæ дзурын ыл нæ бахуыд, афтæмæй нæ хинайдзаг аздад æнæ йæ фидуауцæй. Ныр йæ къæдзил сфæлыста хъæды цытджын æлдæры хуыр! Рувас бирæ нæ фæхыг кодта, кæд йæ фидис уайтагъд йæ 'ккойы абадтис, уæддæр. "Хъарм бынат дын куы уа, уæд сахъатæй дæр царæн ис," — ахæм дзуапп радта йæ 'фхæрæгæн.

Цæры хъæд йæ ног цардæй. Кæд лыстæг царæгойтæн зын уыди фæллоу кæнын, уæддæр фыстой хъалон, æмæ алчидæр архайдта, цæмæй йæхи æлдары цæсты ма бафтауа, ууыл.

Бонджыны бон бирæ у, магуырыл та дур дæр хæрдмæ тулы! Æмбисонд кæны хъæд. Чи царынхъом нал у йæ бионтимæ, чи та тарстæй йæ сæр æфснайыныл архайы. Æмæ куыд нæ тæрсой? Хæрзæрдæджы хъæдыл айхуыст ахæм хабар: ахст æрцыдис цæргæс æмæ дæлæ састбазырау хуыссы кутæрты бын, йæ маелæтмæ æнхæлмæ кæсгæйæ. "Йæ ахос та цæй мидæг уыд" куы зæгъат, уæд уый йæ базыргæ æгæр бæрзонд саста. Æмæ æлдарæй бæрзонддæр тæхын та нымæд у фыдракæндыл. Ныр мæнæ удхарæй маелы цæргæс, æрвиты узал заххыл йæ царды фæстаг бонтæ. "Цы хъæуы амондæн та, куы уай сæрибар!?" — ахæм æрхæндаг хуыдытимæ тыгътæй-амæлттæй байгом кæны йæ цæстытæ, азылы сæ уæларвы цъæхтыл æмæ уæззау уынаергъд сирвæзы йæ хуырай. Уалынмæ йæ хуыстыл ауад калмы сыф-сыф: "Цæй, куыд у, мæ лымæн? Æн-

хæлдæн, æмæ дæ дæ базыргæ нал исынц?.." Схæцыд йæ сæрыл арвы фидуау, æрбамбырд кодта йæ тыгътæ æмæ æнæферхæцгæйæ сфæрæзта: "Магуыр уый у, йæ марг зæхмæ кæй æлвасы, æмæ арвы цъæх чи никуы бавзардзæн..."

Æрæхсæв. Хъæд аныгъуылд талынды æмæ йæ сомбоныл хуыдыты. Уыцы рæстæг куырыхон Уыг дæр йæхи æрста бæласы бинаг къалнумæ æмæ бадзуры Цæргæсæ: "Цæмæй дын баххуыс кæнон, ме 'рыгон хæлар?" "Рæстдзинадæй, мæ буц хистæр, рæстдзинадæй! Фæлæ йæ кæм хуауæм агурай куырмай?.." — йæ маст нал ныуурадта нæ уацайраг. "Æмбарын дын дæ уайдзæф, фæлæ хуры ирд рухсæм уынаен нæй. Царды æцæгдзинад талынды разыны", — бадзырдта зæронд Уыг æмæ ма дард кæцæйдæр йæ хуыр-хуыр ссыд.

Бонтæ ивынц кæрæдзийы, фæлæ хъæды сæрма хуры бæсты цагъайраджы æфондз ирдæрæй-ирдæр кæны. Нал фæлæууыд йæ зæрдæ бирæгъбалы сæргълаууæг зæронд Бирæгъойæн, æмæ фæраст хатæг йæ 'лдармæ. Уый йын куыддæр йæ цыды сæр бамбæрста, афтæ йæм рахъæр кодта: "Абон мæ не 'вдæлы ныхæстæм, фæлæ кæд истæмæй разы нæ дæ, уæд дæ хъаст бахæс нæ пад-

дзахмæ". Бамбæрста Бирæгъой, йæ сыгъæрин донмæ кæй калы, æмæ ма йæм бадзырдта: "Æтг, ме 'фсымар, æргом хæсты æмгæртты рæгъы куы никуы æрлаууыдтæ, уæд уыцы къæлæтджыныл цæй барджынау рабадтæ". Æмæ сæргуыбырæй йæхи айста пыхсбынмæ. Æрмæст ма æмбисæхсæвты хохранæй райхуыст лидзæг бирæгъты балы ниуын.

Уыцы бонæй фæстæмæ хъæд ныссабыр, ныхъхуыс. Ныфсы суадон къаддæрæй-къаддæр кодта... Нал райхæстæй мæргъты цыбыр-цыбыр, цыбырæгъты зарын. Айстой сæхи тæрхуыстæ, мыстытæ, æхсæрæгтæ — йæхи фæллоуæ царынхъом чидæриддæр уыд, уыдон се'ппæт дæр. Лыгъдысты сæ райгуыраен зæххæй, сæ худинагæй, се 'фхæрдæй... Уыцы уалдзæг нал æртахтысты мæргътæ хъарм бæстæтæй. Нал райхуыст гакк-гуччы уасын, бæлæстæ нал рафтыдтой сыфтаер. Фæлæ нæ зонынд æндоу Рувас, Халон æмæ Калм. Зильнц хъæды, агурынц сæ уæздан æлдæры дæлбар сырдытæ-хъалондарты. Райсом раджы та хæхтыл ныййазæлы Хъæддаг Куыдзы "илæлай": "Æз дæ-æ-н хъæ-æ-æ-ды æлда-а-а-а-р!.."

САКЪИТЫ Антонина,
ирон æвзæджы
ахуыргæнæг